



## Provocatieve leerlingbegeleiding

'No guru, no method, no teacher  
Just you and I and nature'  
Van Morrison

Door: Jan Ruigrok

### **inleiding**

*Ilse is een stil en wat teruggetrokken meisje. Complimenten wijst zij steevast af. Wanneer lerares techniek Joke haar complimenteert omdat zij ziet dat Ilse bij het maken van een werkstuk flinke vorderingen maakt, zucht Ilse ze dat het 'toch niks is, dat het helemaal niet lukt, en dat die anderen toch veel beter zijn'. Aanvankelijk probeert Joke Ilse ervan te overtuigen dat er wel degelijk vooruitgang waar te nemen is en dat zij helemaal niet minder is dan de anderen. Tevergeefs.*

*Wanneer Ilse haar eigen werk onverbiddelijk blijft afkeuren, gooit Joke het over een andere boeg: 'Goh, Ilse, dat lijkt me ook vervelend. Dat anderen van die prachtige dingen maken en dat jij in jouw ogen alleen waardeloze rommel aflevert. Gewoon werk dat eigenlijk beter in de prullenbak gegooid kan worden dan dat het in de vitrine bij al dat andere werk staat.*

*Rotzooi, troep van de ergste soort. Volgens mij moet je er gewoon de brand erin steken. Een lekkere grote fik met daarvoor het bord. Dit is Ilses troep' Te meer omdat Joke het laatste uitsprekt met een glimlach van oor tot oor, raakt Ilse in verwarring. Zij richt haar hoofd op, wordt een beetje rood, kijkt Joke aan en zegt: 'Nou zo erg is het ook weer niet.'. 'Oh nee', zegt Joke, 'leg dat eens uit dan.' En binnen de kortste keren overtuigt Ilse haar (en vooral zichzelf) van de kwaliteit van haar werk.*

*Joke voert mentorgesprekken met haar leerlingen. Met iedere leerling heeft ze een gesprek van zo'n twintig minuten waarin het reilen en zeilen aan de orde komt. Voor Harrold hoeft dat allemaal niet. Hij heeft al genoeg gezeur aan zijn hoofd. Zeker omdat hij er zo'n drie keer in de week wordt uitgestuurd. Om gezeur te ontlopen, stapt hij, vijf minuten na de afgesproken tijd, de kamer van Joke binnen. Joke die haar pappenheimer kent, besteedt zo goed als geen aandacht aan hem en gaat verder met Yahtzeeën, een spelletje met dobbelstenen. Na een minuutje ontspint zich de volgende dialoog:*

*Harrold: "Komt er nog wat van?"*

*Joke: "Waarvan?"*

*H: "Ik moest toch komen".*

*J.: "Je bent er toch".*

*H.: "En nu"*

*J.: "Wat nu?"*

H.: *‘Ik moet toch met u praten...’*

J.: *‘Wil je dat dan?’*

H.: *‘Nee’*

J.: *‘Dan zwijgen we toch. Vind ik ook prima. Thee?’*

H.: *‘Hmm, grr ’*

J.: *‘Wat nou hmm, gr’, wil je thee?’*

H.: *‘Goed’*

*Nadat de twee bekertjes thee zijn ingeschonken vraagt Joke of Harrold kan Yahtzeeën. Kort na zijn bevestigende knik zitten de twee twintig minuten zwijgend te dobbelen. Voor Harrold is er minstens één leraar op school die hij niet direct door de wc zou willen spoelen.*

Twee voorbeelden van provocatieve leerlingbegeleiding, op een manier die veel begeleiders al jaren onbewust toepassen, maar die de laatste jaren een meer structurele vorm krijgt. In dit artikel lees je wat provocatieve leerlingbegeleiding doet en wat je ermee wilt bereiken. We kijken wanneer je het volop kunt inzetten en wanneer je er voorzichtig mee bent.

Tussendoor passeren een aantal provocatieve technieken de revue.

Provocatieve technieken en interventies kun je toepassen bij leerlingen, ouders en collega's. Je kunt ze toepassen in alledaagse situaties: voor de klas, tijdens tien-minutengesprekken, team- en personeelsbesprekingen of in de lerarenkamer. Ook in trainingen of in individuele begeleiding, kun je ermee aan de slag. Jouw lezer, zien we in dit artikel als leraar, mentor, begeleider. Mensen met wie je in de uitvoering van je begeleidende taak contact hebt, zijn leerlingen, collega's, ouders, conciërges en schoolleiders. We duiden deze groep regelmatig aan als 'de Ander'.

Wees gewaarschuwd: een artikel over provocatieve begeleiding, dat geen provocatieve elementen bevat, is ongeloofwaardig. De provocateur weet dat wie een ezel vooruit wil krijgen hem aan de staart moet trekken. Wanneer jij bereid bent je aan de staart te laten trekken, nodigen we je van harte uit voor een reis door de wondere wereld die provocatieve leerlingbegeleiding heet.

## ***Wat is provocatieve begeleiding?***

Frank Farrelly, de Amerikaanse 'godfather' van de *provocative therapy* merkte in de jaren zeventig dat hij zich regelmatig ergerde aan de mensen die hij begeleidde of bij wie hij slecht of met heel veel moeite minimaal resultaat boekte. Hij werkte in de Rogeriaanse traditie waarin empathie, aansluiten en erkenning kernwoorden zijn. Zijn ergernis gold nogal eens mensen die eindeloos bleven rondhangen in dezelfde verhalen, problemen en die na eindeloze therapieën weinig of geen stappen vooruit gezet hadden. De therapeutische sessies bestonden soms eerder uit het onderhouden van hun klachten dan het uit de weg ruimen ervan. Hij ergerde zich ook regelmatig aan zichzelf. Bijvoorbeeld wanneer hij zich vriendelijk, meelevend en empathisch opstelde tegenover cliënten die hij het liefst een schop onder hun achterste zou geven. Stilaan merkte hij dat wanneer hij zijn ergernis inzette, niet meeding in het slachtoffergedrag of zich niet liet 'chanteren' door de zieligheid van de Ander er opmerkelijk snel verrassende resultaten werden geboekt. Het gaf hem ook toenemend plezier omdat hij het 'politiek correcte' voorbij was en veel meer bij zichzelf bleef. Hij ontwikkelde een provocatieve houding waarin hij steeds sneller tot verrassend goede resultaten kwam. Farrelly is meer een therapeut dan een schrijver en veel boeken heeft hij niet geschreven. Als je hem vraagt wat hij nu precies doet is hij geneigd zijn schouders op te halen: 'Weet ik veel; ik doe ook maar wat'. In deze houding laat zich de provocatieve begeleider kennen: hij geeft geen antwoorden, maakt mensen nieuwsgierig. Hij heeft geen antwoorden omdat ieder antwoord dat je de ander geeft, hem de mogelijkheid ontnemt zelf met een antwoord te

komen. De houding is er schijnbaar één van ‘als jij het wilt weten dan moet je het uitzoeken, maar dan wel met de ondertoon ‘ik heb er voldoende vertrouwen in dat je het kunt’. Ook zit er de impliciete boodschap achter ‘jij bent goed zoals je bent, van mij hoeft je niet te veranderen. Als jij zonedig verandering wilt, dan help ik je graag een stapje verder.’

De provocateur is de hofnar die mensen aan het denken zet, verwarring schept en dingen zegt die tot dan toe ongezegd bleven. Door zijn basishouding brengt de provocatieve begeleider mensen tot autonomie: ze moeten zelf hun beslissingen nemen en de veranderingen waar ze voor staan, zelf uitvoeren.

Traditionele leerlingbegeleiders zijn harde werkers: ze willen leerlingen verder helpen, gelukkiger maken, betere resultaten laten halen en ga zo maar door. Vaak zijn ze daarin niet te beroerd de last van anderen op hun schouders te nemen totdat ze eronder bezwijken. (Jij niet natuurlijk, maar je zal ze de kost moeten geven...) Hoe mooi die doelstellingen ook zijn, er zitten valkuilen in zo diep als de Grand Canyon. Op de eerste plaats straalt de begeleider de boodschap uit dat de leerling beter kan worden dan hij is. Of wel: dat hij zoals hij nu is, niet helemaal oké is. Wanneer een leerling met een probleem bij zijn provocatieve begeleider komt, zal die de neiging hebben het te bagatelliseren. Het is aan de leerling de begeleider ervan te overtuigen dat zijn probleem groot genoeg is om serieus genomen te worden. Omdat de leerling kracht moet gebruiken om überhaupt begeleid te worden, is dat een eerste stap op weg naar groei.

De tweede valkuil is, dat als je niet uitkijkt je als begeleider de lol in je werk verliest. Het valt niet mee jaar in jaar uit al die problemen en narigheid, en laten we eerlijk zijn, ook al dat gezeur moeten aanhoren. En daarbij: wat dacht je van al je collega's en die team- en schoolleiders, die toch onontbeerlijk zijn om die leerlingen op te stuwen in de vaart der volkeren. Met zulke mensen is het toch eigenlijk onmogelijk die leerlingen een beetje gelukkig te krijgen, en zeker de leerlingen die dat het hardst nodig hebben.

Mocht je hier de neiging krijgen het hier voor je collega's op te nemen, dan is dat het effect van de provocaties interventie ‘het is erger dan je denkt’. Wanneer je de Ander vertelt dat het hopeloos is, is de kans groot dat die je duidelijk gaat maken dat het allemaal wel meevalt. (Voor je het weet is er geen probleem meer...) Mocht je daarentegen het idee hebben hé hé eindelijk eens een schrijver die het helemaal door heeft, dan raad ik je aan als de wiedeweerga naar een andere baan uit te kijken want waarschijnlijk ziet 80% van je collega's je toch al als de *looser* van de school)

## ***Traditioneel naast Provocatief***

Laten we eens in twee voorbeelden traditionele en provocatieve begeleiding onder elkaar zetten

### **De traditionele aanpak**

Leerling: Balen, ik ben er van de week drie keer door die waardeloze leraren hier eruit gelazerd.

De Traditionele Begeleider: Dat lijkt me vervelend voor je. Heb je een idee hoe dat komt?

L: Ze hebben de pik op mij; ze moeten altijd mij hebben.

TB: Heb je een idee wat je er zelf aan zou kunnen doen?

L: Weet ik veel?

TB: Wat heb jezelf al geprobeerd?

L: Wat heb ik al geprobeerd? Zij moeten veranderen..

TB: Ik kan me voorstellen dat je zo denkt, maar zou het ook niet zo kunnen zijn dat waar twee partijen ruzie hebben, ze beiden hun invloed kunnen gebruiken om weer door één deur te kunnen?

‘Bla bla bla’ denkt de leerling. Hij is het dode paard, waaraan de begeleider steeds harder gaat trekken.

Je kunt je een voorstelling van hoe dit gesprek verder loopt.

Een provocatieve coach pakt het anders aan

<b>Een provocatieve aanpak</b>		
	<b>De dialoog</b>	<b>Wat gebeurt er?</b>
L:	Balen, ik ben er van de week drie keer door waardeloze leraren hier eruit gelazerd.	Leerling meldt klacht en presenteert de ‘hete aardappel’ die hij kwijt wil. Hij is slachtoffer zowel als Aanklager tegelijk. Op zoek dus naar een Redder.
PB	Prachtig man, ben je eindelijk bevrijd van die ellende. Lekker rondhangen in de kantine, beetje chillen met de meiden uit de 3 <sup>e</sup> .	De begeleider stinkt er niet in. Hij ontkent dat er een probleem is, sterker nog: zelden zo’n prachtaardappel gezien, die moet je koesteren! Hij brengt de leerling in verwarring.
L:	Zo haal ik wel nooit mijn diploma he’...	De leerling zet zijn Slachtofferschap wat aan en geeft al voor een klein beetje aan waarom het om een reëel probleem is. Hij laat motivatie blijken en hij benoemt het probleem, niet de mentor.
PB:	Nou én? Zo’n popie jopie als jij komt overal wel terecht. Jij windt mensen om je vinger. Wist je hoeveel miljonairs vroeger niet van school afgetrapt zijn? Vergeleken met hen ben je een watje.	Hij prikkelt de leerling verder die zich ongemakkelijker gaat voelen en die zich afvraagt of hij wel wat aan deze begeleider heeft: die vindt het alleen maar mooi.
L:	Kunt u me niet helpen?	‘Waar blijft die Redder nou?’, denkt de leerling. Als je een hete aardappel presenteert, moet er wel iemand zijn die hem voor je oppakt: heb jij je handen vrij en kun je lekker achterover blijven hangen.
PB:	‘Natuurlijk niet, als het er op aankomt houden die leraren elkaar allemaal elkaar de hand boven het hoofd. Ik ben net zo erg als de rest.’	De provocateur is wars van ieder Redderschap. Daarbij sluit hij aan bij vooroordelen die leerlingen vaak hebben, en waarvan ze niet verwachten dat docenten en begeleiders die uitspreken. De provocateur zegt wat velen denken maar voor zich houden. Een provocateur mag zich graag kleiner maken dan hij is. De boodschap is ‘van mij moet je het niet hebben, je zult het echt zelf moeten oplossen’.
L:	Dus ik zal het zelf moeten oplossen?	Bingo: hier valt geen kwartje, maar een gulden. De leerling realiseert zich dat als iemand iets moet doen, hij het zelf is.
PB	Weet ik veel, als jij het een probleem	In plaats van hem te stimuleren frustreert hij

	vindt wel, denk ik.	de leerling en laat hij de aardappel helemaal op zijn bord uitdampen: van mij hoeft je niet te veranderen. Die aardappel wordt vanzelf wel koud.
L:	Ik zou eens met ze kunnen praten of me wat normaler gedragen.	De leerling komt zelf met een probleemaanpak. Dit is een keuzemoment. Hier kan de begeleider overgaan tot traditionele begeleiding. Hij heeft dan in een paar minuten bereikt waar sommigen vier sessies overdoen en daar dan nog tevreden over zijn ook!.
PB:	Ik weet niet of dat zin heeft, ik zou daar eens goed over nadenken. Wie weet, ga je het straks nog leuk vinden hier op school, En dat moeten we ook niet hebben want er moeten wel ettertjes overblijven om door mij begeleid te worden natuurlijk; sta ik straks weer alle uren voor de klas.	Hier blijft de begeleider de leerling frustreren. Hij stuurt de leerling met meer vragen de deur uit dan waarmee hij binnenkwam. Da's een goed teken want iedere onrust is een aanzet tot verandering. Het gevolg kan zijn dat de leerling denkt 'ik zal er #\$\$% voor zorgen dat het wel lukt, idioot!' Voor je het weet komt de leerling binnen met de boodschap: 'Ik ben bij leraren langs geweest, we hebben het uitgepraat en volgens mij vinden ze me een toffe peer.' Voor de begeleider betekent dit wel dat hij de opgestoken middelvinger van de Ander moet kunnen verduren. Voor je het weet zegt die: 'Aan jou heb ik dus echt drie keer niks gehad. Blijf jij maar lekker in je boom hangen, eikel!' Lees hierin trouwens ook de erkenning voor de leerling: 'ik heb ettertjes zoals jou nodig: jij deugt zoals je bent!'

### ***De binnenkant en de buitenkant van begeleider***

De provocatieve begeleider bereikt dat de Ander het werkt opknapt en daartoe op een paradoxale manier wordt uitgedaagd. Hij gaat niet trekken aan een dood paard. In tegendeel, hij provocateur rust lekker uit op de flanken ervan, doet zo te zien weinig meer dan zeggen 'dat kan jij toch niet...'. Hij lijkt er enkel voor eigen belang te zitten.

Oplettende lezertjes zien hier natuurlijk het verschil in tussen de binnenkant en de buitenkant van de begeleider. De buitenkant straalt inactiviteit, desinteresse en ongeïnteresseerdheid uit. Essentieel is daarbij wel dat het gaat om desinteresse in het probleem niet in de leerling.

De binnenkant van de mentor is die van een warm, geïnteresseerd mens, dat van zijn leerling houdt en van hun geniet. Omdat deze warme binnenkant, onontkoombaar zijn weg naar buiten vindt, komt deze binnen bij de leerling en maak je met hem contact. De les die hierin schuilt is ook dat je moet oppassen bij het provoceren van geen Anderen die je niet mag, of waar je eigenlijk bang voor bent. Voor je het weet verval je tot cynisme of raak je in een strijd verwikkelt. Wil je provoceren: verander Anderen eerst in mooie, leuke mensen!

## **Geloof in kracht van mensen**

Wie effectief probeert beschikt, naast humor over twee basisuitgangspunten: geloof in de kracht van zichzelf en in die van de leerling .

### **Geloof in de kracht van de leerling.**

De provocateur werkt vanuit de wetenschap dat de Ander wel tegen een stootje kan en alleen al daarin zit een enorme erkenning voor de leerling. Wie de Ander ziet als een kwetsbaar, teer poppetje dat met fluwelen handschoenen moet worden aangepakt, loopt het risico dat de ander dat nog gaat geloven ook. Wie tere poppetjes wat steviger aanpakt, loopt de kans dat het tere poppetje boos wordt en wie weet verandert in een BITCH, Bird In Total Control of Herself, een mooie stap op weg naar persoonlijke groei.

Uiteraard verschilt de ‘stootbestendigheid’ van leerling tot leerling. Wanneer je echt bang bent dat het fout kan gaan, probeer je dus niet. Zich ontwikkelende provocateurs merken in de praktijk dat het met de stootbestendigheid van leerlingen vaak vele malen beter is gesteld dan ze aanvankelijk dachten.

Geloof in de kracht van leerlingen en jongeren betekent ook het aanspreken ervan en hen daarmee in hun kracht zetten. Trainingen rouw- en verliesbegeleiders, kennen een module provocatieve begeleiding waarin mensen leren hoe humor vaak lang vergeten krachten aanspreekt.

### **Geloof in eigen kracht**

Naast geloof in de kracht van de leerling moet de provocateur voldoende in zichzelf geloven. We zeiden het al: omdat hij de Ander regelmatig ontevreden de deur uit laat gaan, moet hij tegen zijn opgestoken middelvinger kunnen: ‘Aan jou heb ik helemaal niks gehad, ik heb het helemaal zelf opgelost.’ Waarmee de triomf van wat bereikt is, overigens volledig ligt bij de Ander en niet bij de begeleider!

Daarnaast doet de provocateur in zijn rol als hofnar rare, maffe dingen, en is de kans dat er over hem gepraat wordt, in lerarenkamer en aan de ouderlijke dis, in meer dan redelijk mate aanwezig.

Schaamte en angst kunnen een begeleider weerhouden provocatieve registers open te trekken. De ware provocateur is schaamtevrij: hij doet wat er in hem opkomt, zonder angst over de mening van anderen daarover. Waarbij wel geldt dat schaamtevrij iets anders is dan schaamteloos. Wie schaamteloos is, trekt zich totaal niets aan van anderen, en volgt puur zijn eigen behoeften, verlangens en lusten, zonder daarbij te denken aan eventuele schade die hij daarmee aanricht..

### **Provoceren op verschillende niveaus**

Provoceren doe je op verschillende momenten en op verschillende niveaus. Omdat mensen pas bereid zijn hun vervelende gedrag te veranderen wanneer zij zich er ongemakkelijk bij voelen kun je op ieder moment provoceren.

*Vooral bij nieuwe docenten mag Chantal de grenzen graag aftasten. In de tweede les bij Rob, haar nieuwe wiskundedocent, roept ze tijdens de les keihard door de klas: “Ben ik verdorie ongesteld geworden, net nu ik morgen jarig ben”, vervolgens kijkt ze Rob aan met haar durf-daar-maar-eens-wat-van-te-zeggen-blik. Rob loopt naar het raam, opent het en schreeuwt over het schoolplein naar een groepje jongens dat staat te chillen: “Hé mannen, hebben jullie het al gehoord van Chantal...?”, en na een voor Chantal eindeloze pauze: “Ze is morgen*

*jarig!” Rob sluit het raam en gaat verder met de les aan het eind waarvan hij Chantal uitnodigt morgen te trakteren.*

Rob laat Chantal zich knap ongemakkelijk laten voelen, maar direct daarna geeft haar een gewaardeerde positie in de klas. Hierin zit erkenning voor Chantal: zij daagt Rob uit tot een gevecht om te kijken wie de sterkste is. Rob gaat het gevecht aan zonder daarin Chantal af te maken of voor schut te zetten. Hij laat zien dat wanneer het er op aankomt hij de sterkste is, maar ook dat hij Chantal er graag als gewaardeerd groepslid bij wil hebben. Docenten die humor gebruiken om leerling door middel van cynisme voor de groep af te branden, provoceren niet. Zij zijn mensen die vanuit angst, onzekerheid, of wie weet wat voor beschadigde achtergrond, foute dingen doen. Om te provoceren is een minimaal snuffje Liefde nodig. Het mag altijd meer.

Provoceren op alledaags niveau zagen we in het voorbeeld aan het begin waarin Ilse steeds complimenten afwees. Haar lerares maakte contact met haar door haar gedrag provocerend te spiegelen.

Een traditionele begeleider die een leerling tegenover zich krijgt die een chaos van zijn leven maakt, gaat met de leerling aan het werk om er orde in aan te brengen. De provocateur blaast de chaos net zolang op totdat de leerling niet anders kan dan er orde in aan te brengen.

### **Provocatieve contracten**

Om een beetje orde aan te brengen in de ongebreideld chaos en wanorde die provocatieve begeleiding te weeg kan brengen, kun je werken met ‘provocatieve contracten’, afspraken waarmee de begeleider toestemming vraagt aan de Ander om te provoceren. Deze kunnen lopen van informeel tot formeel.

### **Informele provocatieve contracten**

*Maria: ‘Ik zeg altijd tegen mijn leerlingen dat ik van grapjes houdt en soms ook een beetje mensen in de maling neem. Dat doe ik om lol in mijn werk te houden en omdat ik het ook leuk vind als mensen mij een beetje in de maling nemen. Ik heb nog nooit een leerling gehad die daar nee zegen zei; sterker nog, ze ervaren het eerder als een opluchting. Wel zeg ik er altijd bij, dat wanneer je mensen in de maling neemt, je soms een beetje over een grens gaat, zonder dat je het zelf weet. Je kent de gevoeligheden van de ander ten slotte niet. Ik vraag leerlingen dat wanneer het gebeurt dat te zeggen. Dat doe ik tenslotte ook als ik in de maling word genomen.’*

### **Formele provocatieve contracten**

*Wil begeleidt de faalangstige Judith. De resultaten zijn niet om over naar huis te schrijven. In het derde gesprek zegt Wil: “Judith, ik wil een gedurende 10 minuten op een andere manier met je praten. Ik ga je een beetje plagen en lekker onverwachte dingen doen. Aan jou geef ik een balletje en als je me zat ben, gooi je dat naar mijn hoofd. Is dat oké? Een beetje aarzelend met een ingehouden glimlach zegt Judith ‘ja’. Vervolgens begint Wil een provocatief gesprek waarin hij Judith uitdaagt tot een niet eerder vertoonde assertiviteit. Judith geniet van de energie die dat oproept en gaat rechter de deur uit dan ze binnenkwam.*

Twee voorbeelden van provocatieve contracten tussen begeleider en leerling die ervoor zorgen dat beide zich goed voelen en ook beide de verantwoordelijk nemen voor de manier waarop ze met elkaar omgaan. Door zo’n contract met een leerling af te sluiten, geef je hem invloed en daarmee groeit zijn autonomie.

## **Het omslagpunt**

Je probeert wanneer je bij de Ander gedrag waarneemt waarmee hij zichzelf of anderen schade berokkent. Je kunt de techniek gebruiken om contact te maken. Weerstand is een manier waarmee mensen zeggen dat ze willen dat je hen anders benadert. Provocatie kan zo'n andere benadering zijn. Soms spelen Anderen spelletjes met hun begeleider. Het spelletje 'ik ben zo zielig en door niemand te helpen' of het spelletje 'Ik ga jou laten zien waarom heel de wereld en jij in het bijzonder niet deugt'. De provocateur gaat op liefdevolle manier mee in het spelletje van de Ander. Door het gedrag van de Ander te provoceren, bereikt hij dat die zich ongemakkelijk gaat voelen en zijn gedrag verandert. Dat kun je waarnemen in een zinnetje als 'Ja maar, ik wil wel dat je me serieus neemt'. Dit is het verzoek van de ander om uit het spel te stappen en werkelijk open en eerlijk contact met elkaar aan te gaan. Het zijn momenten waarop de begeleider de overstap kan maken van provocatieve naar traditionele begeleiding. Wanneer mensen echt met elkaar contact hebben mag er plezier gemaakt worden en gelachen worden; de noodzaak van provocatie als bewuste interventie is er niet. Sterker: die staat dan werkelijk contact in de weg.

## **Ten slotte**

In dit artikel maakte je kennis met provocatieve begeleiding. We onderzochten mogelijkheden, leerden technieken en stonden stil bij voorwaarden en beperkingen. De provocatieve techniek is er één die bij je moet passen. De praktijk leert dat veel begeleiders meer provocatieve in hun genen hebben dan zij vermoedden. 'Dat doe ik thuis met mijn kinderen al jaren', zeggen ze soms. Het geeft ontspanning, plezier, maar ook snellere resultaten en verdieping wanneer ze in een professionele setting die vertrouwde provocatieve technieken van thuis toepassen. De uitnodiging aan jou is, er op je werk mee aan de slag te gaan er successen mee te boeken en je werk er leuker mee te maken.

Jan Ruigrok is coach en senioradviseur bij onderwijsadviesbureau Rigardus

### **Literatuur:**

Frank Farrelly and Jeff Brandsma: *Provocative Therapy*, ISBN: 0-916990-03-6

J. Ruigrok: *Provocatieve leerlingbegeleiding*, isbn: 978-90-79596-03-4

A. Dekkers en K. de Galan: *Lachen met lef, provocatief coachen in woord en beeld*, ISBN: 978-90-430-1630-8

Jaap Hollander en Jeffrey Wijnberg: *De provocatieve coachen, de basis*, ISBN: 90 5594 4513

Artikelen over provocatieve begeleiding zijn te downloaden via [www.rigardus.nl](http://www.rigardus.nl).

Voor contact de schrijver: [j.ruigrok@rigardus.nl](mailto:j.ruigrok@rigardus.nl)